
Філософський дискурс

УДК 930.1

Мохнатюк І. О.*Кандидат історичних наук, старший викладач кафедри історії України і методики навчання Київського університету імені Бориса Грінченка***СУЧАСНИЙ КОНТЕКСТ ІСТОРИЗМУ В ТВОРЧОСТІ І. ФРАНКА**

В статті розглядаються історіософські погляди І. Франка. Простежено наукову критику історизму вченого та охарактеризовано народницький характер історичної концепції. Вивчено філософське кредо історичних досліджень І. Франка. Визначено та проаналізовано «Франкові перспективи» вирішення національного питання та шляхи формування національного ідеалу.

Ключові слова: *історизм, творчість, народ, нація, І. Франко*

Перш ніж аналізуватимемо історизм творчості І. Франка, звернемо увагу на те, що у сучасній науковій літературі, зокрема історичній і філософській, є класичні визначення історизму. Так, наприклад, у «Філософському енциклопедичному словнику» історизм визначається як «принцип, концепція розгляду явищ, згідно з якими останні виникають, змінюються (розвиваються) впродовж їхнього існування та зумовлені всією сукупністю своїх попередніх трансформацій» [1, с. 273]. Однак таке визначення хибує тим, що поняття історизму виключає бачення перспектив розвитку суспільства, апелюючи тільки до минулого. Але ж історія як наука слугує, перш за все, майбутньому. І. Франко бачив цю знаменну рису історії, про що свідчить дослідження його концепції історизму.

Найважливіший внесок І. Франка у національну культуру — це створення розгорнутої концепції наукової критики принципу історизму, яка з'являється як на основі осмислення ним результатів тогочасної європейської науки так і завдяки національним надбанням. Принагідно зазначити, що термін «концепція» неодноразово вживається І. Франком,

насамперед, для позначення головного задуму в науковій, художній, політичній та інших видах діяльності людини [1, с. 301]. Тому концепція історії у І. Франка постає, з одного боку як система аргументів того, що історія — це єдиний, цілісний процес розвитку взаємопов'язаних феноменів буття. Але таке розуміння ним історизму не є новим, а І. Франко тут тільки демонструє зайняту теоретичну позицію. Однак, коли І. Франко стверджує, що «Під історією розуміємо слідження внутрішнього зв'язку між фактами, тобто таке угруповання поодиноких, важливих і дрібніших фактів, щоб з них виходив якийсь сенс, тобто щоб видно було певні основні закони природні, правлячі тими фактами і викликаючі їх.» [2, с. 77]. Цим він підтверджує, притаманне тільки йому, нове розуміння історизму. Новизна полягає в тому, що у концепції історії потрібно, насамперед, бачити перспективу.

Ось чому слід звернути увагу на те, що критичний аналіз першоджерел, інтеграції ідей і оцінок дорадянської, радянської, пострадянської та зарубіжної історіографії дозволяє також визначати концепцію історії І. Франка як таку, що ґрунтується як на наукових позиціях, високому рівні національної самосвідомості письменника, так і на ідеях перспективи розбудови суспільного устрою на засадах громадівського суспільства та історичності соціального поступу. Тобто, концепція історії І. Франка важлива, насамперед, не тільки тим, що історія постає як взаємозв'язок феноменів суспільного розвитку, а тим, що вчений намагався досягнути історичний процес з парадигмальної позиції, зняти суб'єкт-об'єктні відносини між дослідником і суспільством.

Слід відзначити, що історична концепція І. Франка носила переважно народницький характер, адже центральне місце в історичному поступі відводилося не державі, не визначним особам, а народу. Загалом в Україні у другій половині ХІХ ст. народницьке трактування історичного прогресу серед науковців було домінуючим. Представниками народницької історіографії були: М. Максимович, П. Куліш, М. Костомаров, В. Антонович, М. Грушевський.

У І. Франка народницький характер розуміння історії, постає дещо своєрідним що виявилось, насамперед, у баченні «ролі особистості в історії». Вчений вирішував її досить традиційно, оскільки відкидав застарілу концепцію Т. Карлейля та його послідовників щодо виняткової ролі «героїв» в історичному розвитку. У статті «Юрій Брандес», він стверджував, що новочасна історична наука «бачить розвій головню

в змінах економічного стану, продукції і обміну, а далі в змінах стану освіти широких народних мас» [3, с. 382].

Інакше виглядає справа, коли заходить мова про «людське обличчя» історії, про історію культури. Тут Франко обгрунтовує особливий, вперше, мабуть, привнесений в українську історіософію М. Драгомановим, підхід щодо розуміння ролі особистості в історичному розвитку. Ніяк не заперечуючи ні значення економічного фактору, ні визначальну роль народних мас в ході історії, такий підхід є спільним здобутком європейської філософії (філософської антропології), соціології, політології, правознавства і т. д. і зводиться до пріоритету в системі цінностей людського співжиття, за словами Франка, найбільше характерної для XIX в. «емансипації людської одиниці» [4, с. 292].

Можемо констатувати, що як історик і філософ І. Франко високо цінував культурно-цивілізаційні завоювання Нового часу, котрі розпочалися епохою Відродження і розширювалися та поглиблювалися до XIX століття, включно — історичної доби діяльності самого письменника і вченого. Цю добу І. Франко у своїх працях, створених на рубежі XX ст., оцінював як друге Відродження, другий переломний етап в історії людства, спричинений передусім небаченим, на його погляд, розквітом «людського обличчя» історії — культури. Найвищою метою такого бачення, як неодноразово наголошував вчений, «є чоловік, правдивий живий чоловік, людська одиниця і людська громада». Формуванню такого світобачення, на думку І. Франка, передувало «духовний, теоретичний, філософський переворот» [5, с. 160], здобутком котрого було, зокрема, «... вчоловічення надприродного», що стало «найбільшою побідою над середньовіковою трансцендентальністю» [5, с. 160]. У передмові до перекладу «Фауста» Гете, І. Франко зазначає, що у цьому творі виражено «думки цілої тої епохи духового відродження чоловіка, духової його емансипації з-під гніту надприродності».

У процесі формування історичних поглядів І. Франка безперечно вагоме місце займали ідеї сформовані членами Кирило-Мефодіївського товариства.

Одним із його духовних провідників цього товариства постає М. Костомаров, який увійшов в українську історію як талановитий вчений автор основних програмних документів Кирило-Мефодіївського товариства, а саме, «Книги буття українського народу».

На відміну від М. Костомарова І. Франко в процесі розвитку народу відводив досить значне місце інтелігенції, зокрема в питанні культурного

розвитку, надававши їй роль поводиря народу. Думки М. Костомарова відносно месіанської ролі українського народу не знайшли прихильності в особі І. Франка.

М. Костомаров уже в ранніх дослідженнях («Мысли об истории Малороссии») вперше в історії української історіографії детально з'ясував хід і сутність історії України, пов'язаної з культурним і духовним життям народу. Обґрунтовуючи оригінальний погляд на розвиток Київської Русі, він не заперечував єдності слов'янських народів, але доводив, що етнічна спільність народів не є одвічною і незмінною категорією» [6, с. 150].

Окрім М. Костомарова потрібно відзначити П. Куліша, члена Кирило-Мефодіївського товариства, ідеї якого в певній мірі співзвучні з ідеями І. Франка.

Перший період творчості П. Куліша (до розгрому Кирило-Мефодіївського товариства) прийнято називати «козакофільським», або «народницьким». Його ідейно-політичні позиції в цей час значною мірою формувались під впливом ранніх поезій Т. Шевченка, в яких творився своєрідний ідеалізований міф Козацької України. Він пише, за зразком козацьких літописів, твір пропагандистського характеру «Україна», в якому не лише опоетизовує історичне минуле свого народу, але й виражає цілком реальне сподівання на його величне державно-політичне майбутнє. Не приймаючи в повній мірі месіанські ідеї М. Костомарова, П. Куліш все ж переконаний у великих потенціях національного характеру українців.

Деяко співзвучною з П. Кулішем є ідеї висловлені І. Франком, в яких він характеризував велич української культури. В питанні аналізу Визвольної доби Б. Хмельницького співзвучною є її характеристика. І. Франко називав її кривою драмою українського народу [7, с. 188]. Так само, велике значення І. Франко надавав розвитку культури.

У статті «Народний празник», написаній з приводу того, що на 1898 р. випало відразу три великих ювілеїв — повстання під проводом Хмельницького 1648 р., скасування панщини в Галичині 1848 р. та 100-річчя виходу «Енеїди» Котляревського, І. Франко співставляє історичне значення цих видатних подій, їхній вплив на долю народу України. Хмельниччина, пише вчений, завершилася переходом половини України під Московщину з усіма наслідками та спустошенням тієї половини, що лишилася під Польщею. Звільнення від панщини обернулося для селянства численними економічними труднощами, злиденністю і еміграцією.

Зате «за сто літ від появи книжки Котляревського зробилося з нами велике чудо. Чого ми не здобули кровавим танцем Хмельниччини, чого нам не дали... цісарські патенти, те починаємо здобувати власною духовою, просвітною працею. І коли нині люди на світі знають дещо про русинів і шанують їх, то не за війни Хмельницького і не за цісарські патенти, видавані на їх користь, але за їх власну працю, за той дух щирої любові до хлопа, до кожного кривдженого і поневоленого, який віє в руських народних піснях, у писаннях Котляревського, Квітки, Шевченка, Шашкевича, Марка Вовчка, Федьковича, Мирного й інших» [8, с. 335].

Значний вплив на формування світоглядних поглядів І. Франка справляв М. Драгоманов, як у сфері соціально-політичних ідей так і світоглядно-історичних. Звичайно, вплив Драгоманова був не єдиним чинником залучення І. Франка до кола ліберальних соціально-політичних ідей. Значну роль тут відіграла позитивістська філософія і соціологія, та й загалом ідеї, що домінували в суспільній свідомості того часу.

Своєрідними постають погляди засновника київської історичної школи документалістів В. Антоновича при порівнянні їх з поглядами І. Франка. Дослідники творчості В. Антоновича звертали увагу на «занадто підкреслену наукову об'єктивність і безсторонність» історика, на те, що він «дуже рідко і в надзвичайно обережній, ледве помітній формі давав відчуті свої загальні погляди, свою філософію української історії». Так, О. Єфименко стверджувала, що «в розвідках Антоновича завжди зберігається рівновага і гармонія між ідеєю і фактом», і, як позитивне, відзначала, що він ніколи не дає готової ідеї. Але факти під мистецькою рукою історика укладаються в такій ясній перспективі, так логічно і струнко, що ідея явища вимальовується з найбільшою виразністю [9, с. 199].

В. Антонович був далекий від замилювання українством, від ідеалізації, гри на патріотичних почуттях. Він завжди й неухильно відстоював об'єктивізм, закликаючи підкорювати йому особисті почуття дослідника [10, с. 101].

І. Франко безперечно розумів правильність такого твердження. Однак він зазначав, що «історія ніколи не стане і не може стати повною, скінченою, такою, про котру можна би сказати: се будинок готовий, ні одної цеглинки в нім не хибує... Історія назавсідги останеться таким будинком, котрий кожне нове покоління в більшій або меншій часті перебудовує і пересипає відповідно до власних потреб, до власних поглядів» [2, с. 77].

Тобто, І. Франко вказував на те, що повної об'єктивності і виключно наукового характеру історичних досліджень подій і явищ досягти досить важко, тому, що історик при дослідженні доведеться розглядати їх відособлюючись від сучасних йому навколишніх реалій.

В. Антонович на значній джерельній базі започаткував нову національно-демократичну концепцію історії України. Виявивши в українському суспільстві традиції і принципи общинності, рівноправності і демократизму, разом з тим визначив їх як провідну особливість всього історичного процесу в Україні. На протигагу панівним поглядам російської та польської історіографії на історію України, як на складову частину російської чи польської історії, на широкій базі різнопланових документальних джерел переконливо доводив самотність багатовікової історії українського народу. Ця концепція отримала подальшу ґрунтовну розробку в працях його учнів та послідовників, насамперед М. Грушевського [10, с. 17].

Хоча В. Антонович відстоював народницько-демократичні підходи до висвітлення історії України, але «народницька» позиція щодо українського історичного процесу не доводила його, як зазначав М. Грушевський, до «національної виключності, переоцінювання «народних святощів» і легковаження загальнолюдською культурою» [10, с. 8]. Важливо те, що, міцно стоячи на виважено-наукових підвалинах, В. Антонович «не возвеличував нашого народу, не робив з нього «месії народів» [10, с. 7].

Вже стала традиційною думка про те, що у XIX–XX ст. в Україні діяли «Київська школа істориків-документалістів» В. Антоновича, народницька школа М. Грушевського.

Безперечно ідеї і принципи дослідження історії України висловлені І. Франком знайшли своє подальше відображення в історичній концепції М. Грушевського.

Для видатного історика М. Грушевського любов до свого народу і до історичної істини завжди були вищим мірилом у науковій творчості і політичній діяльності. Учений для себе і для своїх учнів основне завдання наукової діяльності вбачав у тому, щоб «завжди шукати і ніколи не задовольнятися, що посів цілком усю істину, так, що всякий інший погляд, інша вихідна точка в тій справі неможлива, абсурдна» [11, с. 150]. М. Грушевський рішуче відкидав догматизм як неприйнятний для науки метод дослідження [12, С. 19]. У М. Грушевського домінує «абсолютний критицизм» та об'єктивність, і тому «Історія

України-Руси» »позбавлена будь-якої тенденції політично-партійної чи класової» [12, с. 41]. Тому він критично ставився до статей і книг деяких сучасних авторів, які були «рясно приправлені офіціозно-патріотичним соусом» [13, с. 2].

Концепція історії М. Грушевського в середовищі тогочасних істориків та громадсько-політичних діячів була сприйнята неоднозначно. Одні з них (М. Драгоманов) її не сприймали, інші (В. Антонович) зустріли прихильно. Слід зауважити, що і в наступний час М. Грушевський продовжував дотримуватися своїх поглядів. Він, наприклад, критикував В. Липинського за його державницьку теорію та відповідні оцінки Б. Хмельницького і подій середини XVII ст. на Україні.

Як уже згадувалось, авторська концепція, покладена в основу «Історії України-Руси», відзначалась оригінальністю мислення і методу дослідження.

В цьому аспекті значного творчого доробку вченого найбільш рельєфно простежується його концепція про відсутність «загально-руської» історії. Тому не викликає особливого здивування авторська теза про встановлену «тотожність антів з українськими племенами» [12, с. 177], про те, що історія Київської держави належить українцям тощо. М. Грушевський переконливо довів, що створення держави — це закономірний і об'єктивно обумовлений результат попереднього історичного розвитку східних слов'ян. [12, с. 374].

Сутність історіософської концепції М. Грушевського ґрунтується в трьох основних поняттях: народ, держава і герой в історії. Народ, у М. Грушевського, це поняття метафізики романтичного періоду, тоді як держава — це анархо-соціалістичне поняття, і герой в історії відповідає позитивістській концепції, як метод пізнання. В народі Михайло Грушевський бачив дієву силу історії. Досліджуючи історію українського народу від висуває ідею «національної самооборони» і «національної смерті». Вся історія українського народу — це пробуджена енергія національного самозбереження перед небезпекою видимої національної загибелі. На такому історичному ґрунті виростають ідеали українського народу: свобода, рівність і народний ідеал справедливості або автономії.

У своїх працях М. Грушевський доводить думку про те, що не Україна вийшла з Київської Русі, а навпаки Київська Русь стала першою і древнішою формою українського життя. У соціологічному зрізі М. Грушевський прагне з'ясувати питання про роль держави в історичному розвитку.

Гуманістично-культуроцентрична концепція української нації та історії України в працях І. Франка мала завершений і системно розбудований вигляд, покладалася в основу всіх його конкретно-історичних досліджень. З цього погляду особливий інтерес являє велика і ґрунтовна праця вченого «Причинки до історії України-Русі» (1911–1912 рр.), де з'ясовуються історіософські й історіографічні «розбіжності» з М. Грушевським. З провідним українським істориком тієї доби І. Франка пов'язували спільна багаторічна праця в науковому товаристві ім. Т. Шевченка та «Літературно-науковому віснику». У «Причинках...» І. Франко віддає належне видатному істориком і громадському діячу, «бачачи (в ньому) одного з визначних двигачів нашої національної ідеї» [14, с. 455], а саму «історію України-Русі» оцінює як «повний образ історичного розвою українсько-руського народу» [14, с. 455]. «... Се поява, — пише далі вчений про працю Грушевського, — так важна в нашій національній житті, що кожний крок її повинна освічена громада слідити з найбільшою увагою» [14, с. 455].

Це побажання і здійснює І. Франко у своїх «Причинках...», вишукуючи і заповнюючи своїми додатками пропущені, на його погляд, прогалини в працях М. Грушевського, в основному тих, що висвітлювали передісторію України. Загальні зауваження історіософського характеру відображали погляди І. Франка. Він схвально відгукується на те, як М. Грушевський орієнтується в «трудних для вислідження переходових» періодах в історії, як всебічно історик висвітлює явища культурної еволюції українського народу [14, с. 441, 446].

Проте висловлює також і претензії: «Автор (М. Грушевський) кладе головну увагу на аналізування історичних явищ, але не має дару ґрунтування історичних фактів; от тим-то при всій глибокій обдуманності його плану важні історичні події, а ще більше визначні історичні діячі тонуть у масі подробиць та розумувань. Звертаючи більшу увагу на відносини, ніж на живі особи, автор мусить скрізь заповняти прогалини історичних відомостей своїми розумуваннями та комбінаціями, іноді не зовсім щасливими» [14, с. 453–454]. Принциповими, на нашу думку, тут є зауваження щодо «живих осіб» та «історичних діячів», оскільки вони відображають погляди І. Франка на людське обличчя історії. Інші зауваження надто неконкретні і, можливо, породжені «ревнивим» ставленням І. Франка до М. Грушевського.

Потрібно зазначити, що «Причинки...» були написані в умовах конфлікту з М. Грушевським, що виник навколо затягування публіка-

ції праці І. Франка «Історія української літератури» [14 с. 337–338]. І. Франко надавав великої ваги цій публікації: у праці «вкладені деякі нові погляди і результати моїх наукових досліджень» [14, с. 389]. Зазначав, що це буде не тільки історія письменства, а й дослідження «звиш тисячолітньої історії та культури нашого народу...», суцільний культурно-історичний образ духовного розвою народу» [14, с. 379–380]. У праці над «Історією...», пише І. Франко, йому «присвічувала ідея самостійності й оригінальності нашої культури». І не останню роль відіграло сподівання, що «історія української літератури» стане гідно обік «Історії України» М. Грушевського» [14, с. 389].

На превеликий жаль, сподівання вченого на розголос про своє останнє фундаментальне дослідження не здійснилися з різних причин. «Історія...» досі залишається «білою плямою» у науковій спадщині І. Франка. Проте, навряд чи можна поставити когось поряд з І. Франком, якщо врахувати усю сукупність написаного ним про українську культуру, її давні витoki і буквально усі фази її розвитку, включаючи і той період, коли він був чільним і найактивнішим учасником цього процесу. «Франко — історик української культури» — ця тема й досі не дістала свого висвітлення в науковій літературі, особливо мало дослідженою залишається проблема давньоукраїнської літератури та народної культури у висвітленні І. Франка. У історико-літературній спадщині вченого представлені портрети всіх найвизначніших «культурних героїв» України на чолі з Т. Шевченком, якому присвячено понад 50 різних публікацій. Нарешті, грандіозна будова Франкової історії української культури розглядає її своєрідність і національну неповторність у широкомасштабному контексті європейської і світової культур, глибоким знавцем яких був вчений-енциклопедист та ще й блискучий перекладач безлічі класичних і сучасних йому творів численних народів світу. І — попри всі окремі неузгодженості Франкової концепції української культури в історичному розрізі із деякими сучасними поглядами на ту чи іншу проблему — ця концепція відзначається й тим, що спирається на цілісний — хоч і не «одноцільний» — світоглядно-теоретичний базис, створений і вироблений протягом багатьох років на підставі узагальнення не одних тільки культурно-історичних фактів і процесів, а охопту та врахування соціально-економічної, політичної і загалом громадянської історії.

В галузі літератури і мистецтва І. Франко акцентував увагу на піднесенні ролі творчої індивідуальності: головне, «щоб особистість поета

не була нічим в'язана», поет мусить бути «зовсім свобідним духовно» [15, С. 502], тоді він перетворюється на провідника свого народу.

І. Франко пройшов у своєму ідейному розвитку в середині 1890-х рр. два виразні етапи, пережив глибоку еволюцію світоглядних позицій — від послідовника М. Драгоманова, соціаліста «ліберального і персоналістичного складу», до націонал-демократа і речника «реального націоналізму» [16, с. 54–61].

Триєдина формула: «людина — культура — історія», яка була фактичним філософським кредо історичних досліджень І. Франка, опинилася у перші пострадянські роки в центрі уваги філософсько-історичних обговорень (що мало і має вирішальне значення в подоланні марксистської концепції «лінійного» історичного прогресу у вітчизняній історіософії).

Утвердившись на засадах «повноїсамостійності нації, зриваючи таким чином з федералістичною традицією М. Костомарова і М. Драгоманова» [17, с. 405–411], світогляд І. Франка зазнав істотної трансформації, що було пов'язано з переходом української політичної думки з позицій федералізму на позиції самостійництва [18, с. 114–126].

У працях «Мислі о еволюції в історії людськості» (1881–1882 рр.), «Із секретів поетичної творчості» (1898–1899 рр.), «На склоні віку» (1900 р.), «Поза межами можливого» (1900 р.), «Принципи і безпринципність» (1903 р.), «Що таке поступ?» (1903 р.), «Ukraina irredenta» (1895 р.), «Одвертий лист до галицької української молодіжі» (1905 р.), «Суспільно-політичні погляди М. Драгоманова» (1906 р.) І. Франко дійшов висновку, що лише «політична самостійність всякого народу» є запорукою вирішення всіх інших його проблем. «А що значить політична несамостійність якоїсь нації, — писав вчений, — як у остатній лінії такий її стан, що вона мусить без опору дати визискувати себе іншій нації, мусить віддавати часть здобутків своєї праці на цілі, які з її розвоєм і безпекою не мають нічого спільного? Значить, ... національно-економічні питання самі собою, з залізною консеквенцією пруть усяку націю до виборювання для себе політичної самостійності, а в противнім разі розкривають перед нею неминучу перспективу економічного невільництва, занидіння, павперизації, культурного застою і упадку» [19, с. 280].

Ідеал, в сучасному розумінні, є своєрідним «стопленням» знання про світ з переживанням цього світу, знання про суще з баченням перспектив його розвитку, переживанням світу як належного, тобто своєрідний

світоглядний та регулятивний стрижень цілепокладаючої діяльності людини чи спільноти [19, с. 231]. «Усякий ідеал, — пише мислитель, — се синтез бажань, потреб і змагань близьких, практично легших, і трудніших до досягнення, і бажань та змагань далеких, таких, що на око лежать поза межами можливого» [20, с. 284]. Ідеал національний, за І. Франком, це «ідеал повного, нічим не в'язаного і не обмежуваного (крім добровільних концесій, яких вимагає дружнє життя з сусідами) життя і розвою нації» [20, с. 284].

Через критику окремих положень і загальної концепції свого старшого сучасника М. Драгоманова І. Франко розлучався і з деякими власними ілюзіями та помилковими поглядами. І. Франко акцентує увагу на ліберальних проявах соціальної філософії М. Драгоманова — на його думку, підкреслює вчений, «повинні бути поперед усього основні права чоловіка — свобода думки й слова, зборів та коаліцій, толеранція політичних та релігійних переконань». В іншому місці статті наголошується на філософському підґрунті лібералізму М. Драгоманова, що полягав у його, за словами І. Франка, поправці до «так званого матеріалістичного світогляду, який у розвії людськості бачить лише ділання несвідомих, матеріальних сил. Суть поправки полягала в тому, що М. Драгоманов «вірив також у духову силу, що помагає порушувати віз людської цивілізації... Властивим плодючим елементом у тій еволюції вважав людський індивідуум, його душу, волю й інтелігенцію». У такому позитивному ставленні І. Франка до лібералізму та філософського персоналізму М. Драгоманова та водночас запереченні його «народолюбства», та, хоч і своєрідного, «громадівського», та все ж соціалізму, а також непевної «федералістської» позиції у національному питанні досить адекватно віддзеркалюються переміни у поглядах самого вченого і письменника.

Висунення на перше місце національного ідеалу вчений пояснював тим, що «ідеал національної самостійності», який вміщує у собі не тільки «західноєвропейські ідеали соціальної рівності і політичної волі», лише «один тільки може дати їм поле для повного розвою» [19, с. 283]. Застерігаючи наступні покоління, І. Франко з болем нагадував, що, «не маючи в душі сього національного ідеалу, найкращі українські сили тонули в общеросійськім морі, а ті, що лишилися на своєму ґрунті, попадали в зневіру і апатію» [19, с. 283]. Отже, ідеал повинен не тільки усвідомлюватися, а й «почуватися серцем», бути предметом і знання, і віри [21, с. 67].

Автор статті не схильний абсолютизувати культурно-центристську історіософію І. Франка, тим більше — протиставляти її іншим версіям історіософських поглядів взагалі і філософії української історії зокрема. Франкова історіософія самодостатня і цінна саме тим, чим вона вирізняється серед інших.

Список використаних джерел:

1. Філософський енциклопедичний словник / Укл. Булатов М. О. — К.: Абрис, 2002. — 742 с.
2. Франко І. Мислі о еволюції в історії людськості / І. Франко // Збір. творів: У 50 т. — К.: Наукова думка, 1986. — Т. 45. — С. 76–139.
3. Франко І. Юрій Брандес / І. Франко // Збір. творів: У 50 т. — К.: Наукова думка, 1980. — Т. 31. — С. 378–384.
4. Квіт С. Іван Франко і Михайло Грушевський / С. Квіт // Слово і час. — 1991. — № 1. — С. 61–70.
5. Франко І. До характеристики Івана Наумовича / І. Франко // «Народ», 1891, — № 23–24. — С. 314–315.
6. Проблеми створення наукової біографії Івана Франка // Іван Франко — письменник, мислитель громадянин. Матеріали Міжнар. наук. конф., присвяч. 140-річчю від дня народж. Івана Франка (Львів. 25–27 вересня 1996 р.) — Львів: Світ, 1998. — 142 с.
7. Коцюбинський М. М. Твори в 6-ти томах / М. М. Коцюбинський. — К.: АН УРСР Ін-т літератури ім. Т. Г. Шевченка, 1961. — Т. 4. — 318 с.
8. Франко І. Я. З 1848 р. Давні матеріали до оцінення нових заходів около польсько-руської угоди // Збір. творів: У 50 т. — К.: Наукова думка, 1985. — Т. 46. — Кн. 1. — 671 с.
9. Франко І. Рецензія на працю М. Лозинського «Гайдамащина». Из історії народних рухів на Україні в XVIII-тім столітті». ЗНТШ, — Т. 71. — С. 58
10. Франко І. Proba wyjasnienia zagadki emigracyjnej // Kurjer Iwowski. — 1892. — Nr. 246.
11. Грушевський М. Володимир Антонович, основні ідеї його творчості і діяльності / М. Грушевський. — К., 1909. — 232 с.
12. Франко І. Мислі о еволюції в історії людськості / І. Франко // Збір. творів: У 50 т. — К.: Наукова думка, 1986. — Т. 45. — С. 76–139.

13. Грушевський М. Володимир Антонович, основні ідеї його творчості і діяльності / М. Грушевський. — К., 1909. — 232 с.
14. Дей О. І. Іван Франко: Життя і діяльність / О. І. Дей. — К.: Дніпро, 1981. — 355 с.
15. Франко І. Krajoznawstwo galicyjskie // Kurjer lwowski. — 1892. — № 221.
16. Дей О. Іван Франко і перша російська революція О. Дей. — Львів: Кн.-жур. вид-во., 1955. — 84 с.
17. Франко І. Причинки до історії України-Русі. Часть перша / І. Франко // Збір. творів: У 50 т. — К.: Наукова думка, 1986. — Т. 47. — С. 417–548.
18. Франко І. Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р. / І. Франко. — Львів, 1910., С. 190–347.
19. Лисяк-Рудницький І. Виродження та відродження інтелігенції // Лисяк-Рудницький. Історичні есе: У 2-х т. — К.: Основи, 1994. — Т. 2. — 537 с.
20. Лисяк-Рудницький І. Інтелектуальні початки нової України / І. Лисяк-Рудницький // Історичні есе: В 2-х т. — К. 1994. — Т. 1. — 520 с.
21. Гундорова Т. І. Інтелігенція і народ в повістях Івана Франка 80 — х років / Т. І. Гундорова. — К.: Наукова думка, 1985. — 144 с.
22. Франко І. Українські партії в Галичині / І. Франко // Вибрані суспільно- політичні і філософські твори. — К., 1956, — С. 276–324.
23. Франко І. Поза межами можливого / І. Франко // Збір. творів: У 50 т. — К.: Наукова думка, 1986. — Т. 45. — С. 276–285.
24. Забужко О. С. Філософія української ідеї та європейський контекст / О. С. Забужко. — К.: Вид-во «Основи», 1993. — 126 с.

Стаття надійшла до редакції 16.07.2013 р.

Мохнатюк И. А. Современный контекст историзма в творчестве И. Франко

В статье рассматриваются историософские взгляды И. Франко. Прослежена научная критика историзма ученого и охарактеризованы народнический характер исторической концепции. Изучено философское кредо исторических исследований И. Франко. Определены и проанализированы его перспективы решения национального вопроса и пути формирования национального идеала.

Ключевые слова: *историзм, творчество, народ, нация, И. Франко*

Mohnatyuk I. A. Modern historical context in the works of Ivan Franko

The article discusses the views historiographical Franko. It traces the scientific critique of historicism scientist and characterized the populist nature of the historical concept. Studied the philosophical creed of Historical Research Franko. Identified and analyzed «Franco Perspectives» address national issues and ways of creating a national ideal.

Keywords: *historicism, creativity, people, nation, Franko*